

Це людяний, емоційний твір. Він охоплює перші два роки повномасштабного вторгнення росіян, від масової евакуації дітей і жінок – до поступового занурення українських громадян у воєнну реальність. Стрічка чесно фіксує зміни, що відбувалися у суспільстві внаслідок безпрецедентної російської агресії. Переповідає персональні історії, вкорінені в українській жорстокій реальності і водночас універсальні у своїй боротьбі за гідність, пам'ять або навіть просто фізичне виживання.

В одному з інтерв'ю Ольга Журба так сказала про свій фільм: він «мені допомагав бути чутливою до того, як відбувається трансформація в нашому суспільстві. Одна з очевидних змін – це адаптація до жахливих умов під час війни. [...] Інша зміна – наскільки ми стали толерантні до смерті, звикли до її жахів та масштабів. Це неможливо відрефлексувати та проаналізувати в цьому часопросторі – лише через кілька поколінь. [...] Я намагалась не занадто

драматизувати та не занурюватись у філософські роздуми. Моя функція – зафіксувати».

Місце проведення фестивалю, мабуть, не випадкове. Інтерес американських студентів до кіно значний – а в університеті штату Колорадо викладають кінодисципліни. І, до того ж, у Форт-Коллінзі є підрозділ «Істмен Кодак» – компанії, яка уславилася у XX столітті тим, що масово виробляла фото- та кіноплівку. У Голлівуді навіть було збудовано помпезний «Театр Кодак» для зйомок шоу «Америка має талант» та вручення премій «Оскар». Тобто тяглість кінематографічних традицій тут очевидна.

Присутність роботи Ольги Журби у програмі американського фестивалю документалістики стала також актом солідарності американського суспільства з українським народом та підтвердженням ролі кіномистецтва як засобу спротиву війні, антигуманізму, порушенню базових людських прав на мир і щастя.

Голоси зі Сходу

Дмитро Єрмолович-Дащинський

У квітні в Кракові 12-й раз пройшов Міжнародний фестиваль українського театру «Схід–Захід». У програмі були вистави державних, незалежних, студійних театрів зі Львова, Дрогобича, Хмельницького, Черкас, Сум, Запоріжжя, Харкова, Кракова, Глівіце, Вроцлава і Риги. Приймали гостей театр ім. Юліуша Словацького (Teatr im. Juliusza Słowackiego w Krakowie), Театр Гротеску (Teatr Groteska) і театр «КТО».

Директорка фестивалю і керівниця масових видовищ Марія Мороз-Ольшанська зазначила: «Україна бореться не тільки за свою територію, а й за свою ідентичність, мову і культурну спадщину. Театр став одним з інструментів цієї боротьби. Він є голосом тих, хто не може говорити, і простором, де українські артисти можуть розмістити особисті історії й нагадати про цінності, які сьогодні в небезпеці... Завдяки відкритості і солідарності наших польських друзів, Україна може розраховувати на простір самовираження, на сцени, які приймають українських артистів, а також на публіку, яка уважно вслухається в наші історії».

Для мене ці зустрічі в Кракові стали радісним і відповідальним поверненням до українського театру після вимушеної тривалої паузи. Рефлектуючи над побаченими історіями, я хотів би поговорити як про твори нові, так і про ті, що в нинішніх історичних реаліях отримали інше, раніше неможливе звучання.

Відкрила фестиваль, не рахуючи фільму «Дихай зі мною», що став виразним прологом, моновистава Юрія Федчука «Уроки журналістики без лицемірства» (Львівський обласний академічний театр ім. Ю. Дрогобича, режисер – Радуга Гілаш, художник – Ярослав Данилів, 2024). Р. Гілаш

пропонує свою моноверсію драми Матея Вишнека – велими популярного автора на сценах Румунії та Молдови. Тему екологічної безпеки не слід читати буквально. Що є екологія нашої свідомості, мислення, совісті? Інтелігентний Щур в умі популярного журналіста і коуча – його alter ego. Структура вистави доволі банальна фабулярно, але, водночас, архіскладна для виконавця в постійній зміні психоемоційних станів і характерів. Безсумнівно, з цією вимогою Юрій Федчук блискуче справляється.

Жага не тільки слави і грошей, а й любові («Виховуємо покоління дітей, які полюблять щурів!») журналіста, який став щуром смітєвих звалищ людської (під)свідомості, очевидна... Незважаючи на певну вінтажність вистави, телебачення залишається головним каналом споживання інформації середнього і старшого поколінь у посткомуністичній Східній Європі. Ці покоління представляють більшість для «режиму Путіна» і, наприклад, польської партії «Право і справедливість». І ця група залишається найбільш соціально-культурно, а також цивільно-політично пасивною.

Монодраму «Кицька на спогад про темін» Неда Неждана написала як реакцію на вторгнення РФ на Донбас і анексію Криму. Блискавично текст знайшов сценічне життя. Виконують його Анна Яремчук у київському театрі Володимира Завальнюка «Перетворення», Ольга Бойцова (а раніше Світлана Журавльова) у багатостраждальному й незламному Херсонському академічному театрі ім. М. Куліша. Неможливо забути ту виставу режисера Сергія Павлюка, яку грали на відкритому повітрі в несподіваних публічних місцях, а жахливий своїми правдивими подробицями монолог героїні звучав побутово просто, поки

вона готувала у великому казані борщ, що кипів, як криваве вариво війни.

Але в роки прем'єр цих чудових моновистав у більшості залів і багатьом глядачам війна здавалася далекою і не своєю. Сьогодні у Львівському театрі ім. Ю. Дрогобича п'єса Неждани знаходить інше гучне звучання (прем'єра 2024 року). Режисерка Марія Скрипник пропонує метатеатральність дії, акцентуючи увагу на фабулярних поворотах і фрагментах тексту, які в більш ранніх постановках опинилися в тіні.

Дію подано як запис звернення біженки до влади, як спробу бути почутою зі своєю правдою, і неясно до кінця – це послання місцевому чиновнику чи Президенту України.

На сцені з'являється ящик із кошенятами – м'якими іграшками. Можливо, немає ніяких кошенят, і героїня, як у шекспірівській трагедії, втратила розум?.. Особливо гірко звучить з вуст виконавиці моновистави Тетяни Лучейко: «Я з війни, якої немає». Адже навіть зараз у Польщі все ще є ті, хто не помітив катастрофи в серці Європи.

П'єса турецького драматурга Тунджера Джюдженоглу «Лавина» в пострадянському театрі ставиться як алегорія тоталітаризму. У побачених мною режисерських інтерпретаціях сценографія представляла юрту, «хрущовку», барак у сталінському таборі. Однак тандем подружжя режисера Володимира Московченка та художниці Ірини Лубської (Луганський український музично-драматичний театр в евакуації в Сумах) пропонує кардинально інше вирішення, представляючи казку про кохання з героями, що водночас схожі на персонажів різдвяних історій та селян Брейгеля-старшого.

Не так просто відшукати тут ключ до режисерського задуму. Зворушливо-ошатна, а зовсім не апокаліптична, зима здається вічною (чи не ядерною?). Думаю, що герої – це сьогоднішні українці, позбавлені домівки чи то в окупації, чи в евакуації, біженстві, трудовій еміграції. Їхня дивовижна Україна – в душі, натурі, менталітеті, разом з іронією, життєстійкістю і любов'ю.

Гомер описував Елізіум – рай для праведників і героїв у стародавніх греків – як білий острів на березі Океану. Львівський незалежний театр «ОКО» представив бежево-білу візуально-фізичну виставу «Там, де ми» на основі власних історій акторів (режисерка Марія Кондратьєва, художниця Оксана Радкевич, 2025). Змонтовані різноманітні епізоди українських народних пісень та ігор за участі глядачів, античних мотивів, Чумацького шляху як дороги на особисту Голгофу кожного з нас об'єднує одне – образ стрімкого й мінливого океану життя. Тут один стоїть непохитно, інші тримаються один за одного, а третій повзає по дну, яке ще недавно було білим берегом спокою. А те, як дбайливо артисти ведуть за руку до зали роззутих глядачів із заплученими очима, – те, що необхідно кожному з нас сьогодні.

На фестивалі відбулася прем'єра вистави «Королева краси» «Театру дійових осіб» з Харкова (режисер Максим Івлєв, художниця Аліна Коваль). Колектив поставив перед собою неможливе в умовах репетицій в онлайн-форматі завдання інтерпретації масштабної драми Мартіна Мак-Донаха, що

має давно усталену постановочну традицію. Але це жодною мірою не знижує тієї неймовірної сили, з якою харківські артисти, долаючи нестерпні обставини, відстояли право на єднання, творчість, самовираження. Безумовно, це не могло не знайти щирого відгуку у глядачів.

З 2019 року у Кракові працює український театр-студія «Lito» (керівники Тетяна Ніколаєва і Денис Лемайкін). Для молодіжної групи колективу під час фестивалю відбулася резиденція. Епілогом прозвучало перформативне читання як ніколи актуальної нині сатиричної комедії Миколи Куліша «Мина Мазайло» у виконанні резидентів. Як педагог з ними працював режисер Хмельницького музично-драматичного театру ім. Михайла Старицького.

«Схід-Захід» переконав мене, що сьогодні винятково Україна формулює і представляє образ Wschod'a, що в польському контексті означає пострадянський світ на схід від Варшави. Епіграфом до форуму стала, здавалося, хрестоматійна для людей театру цитата Леся Курбаса «Театр має бути таким, яким суспільство має бути завтра». Якщо б тільки наше майбутнє було таким життєствердним, як український театр!

Краків

Сцена з вистави «Лавина» Тунджера Джюдженоглу. Режисер Володимир Московченко. Луганський український музично-драматичний театр в евакуації в Сумах. Фото Ольги Хришко.